

РОЛЬ МАС-МЕДІА У ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ (У КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕНЬ УМБЕРТО ЕКО)

Сабадаш Юлія Сергіївна,
доктор культурології,
професор кафедри культурології
та інформаційної діяльності
Маріупольського державного університету

Досліджено, на прикладі праць У. Еко, роль мас-медіа у популяризації масової культури. Зазначено, що відомий італійський вчений приділяв велику увагу питанням інформаційної революції, проблемам масової комунікації та впливу мас-медіа на масову культуру. Наголошено, що У. Еко пропонував не сприймати масовізацію культури як неминуче зло, бо мас-медіа – це невід’ємна частина сучасного життя суспільства. Зазначено, що на даному етапі багато засобів масової комунікації беруть участь у культурному процесі, тому культура у пошуках нових шляхів розвитку повинна використовувати всі можливості засобів масової інформації.

19 лютого 2016 р. помер один з найвидатніших письменників сучасності, визнаний вчений (філософ, медієвіст, семіотик, спеціаліст з масової культури, мистецтвознавець) – Умберто Еко.

Відаючи належне цій непересічній людині і вченому, до речі у своїх попередніх публікаціях ми неодноразово звертались до його творчої та наукової діяльності [1; 2; 3], зазначимо, що У. Еко приділяв велику увагу питанням інформаційної революції, проблемам масової комунікації та впливу мас-медіа на масову культуру – саме цю тему його досліджень ми спробуємо розкрити в цих тезах.

З кін. 50-х рр. У. Еко опиняється в епіцентрі дискусії, що розгорнулася в Італії, стосовно масової культури та ролі мас-медіа в її популяризації. Його роботи, опубліковані в той час, вважаються класичними, позаяк більшість з них лягли в основу так званої «філософії масової культури», до того ж вони дають уявлення про естетичну і соціальну позицію самого У. Еко. Одна з найперших і в той же час найвідоміших робіт У. Еко щодо проблем масової культури, присвячена ставленню «Апокаліптичних і інтегрованих інтелектуалів» (*Apocalittici e integrati*, 1964) [4] до масових комунікацій і масової культури, а в 1977 р. У. Еко написав до неї «постскрипtum» – «Апокаліпсис відкладається» (*Apocalypse Postponed*) [5].

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА: ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ. ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ

Європейськими інтелектуалами масова культура була сприйнята насамперед як результат «американської культурної агресії», що привела не тільки до пропаганди американського способу життя і заокеанських цінностей, але й до стандартизації й гомогенізації європейських національних культур. У. Еко пропонував не сприймати масовізацію культури як неминуче зло, але й не впадати в життєрадісну апологетику: мас-медіа – це невід’ємна частина сучасного життя суспільства, і завдання інтелектуалів полягає в тім, щоб аналізувати її й брати активну участь в раціональному творчому впровадженні, а не пасивно спостерігати і нарікати. Самого У. Еко цікавить у феномені «культурної індустрії» майже все: від процесу виробництва до кінцевої стадії – споживання, результати та ефекти впливу на маси.

За допомогою дюжини енциклопедичних словників, У. Еко спробував з’ясувати що таке культура. Результат його вразив: не тільки тому, що всі визначення були різні, але й тому, що вони були далекі від концептуальної ясності. Єдине, що поєднувало всі енциклопедії, – це акцент на естетичному аспекті культури й ролі в ній освічених людей. Еко вважає, що справжня культура – це завжди контркультура, тобто «активна критика й перетворення існуючої соціальної, наукової або естетичної парадигми» [5, с. 124]. Звідси випливає й визначення інтелектуала – людини, що здійснює цю критичну функцію поза залежністю від її соціального статусу, роду діяльності й освіти. Введення ж «заборони» на масову культуру аналогічне впровадженню антидемократичної цензури.

У. Еко дорікає інтелектуалам щодо відсутності аналітичного дослідження діяльності й ефектів масових комунікацій, їх структурних і функціональних характеристик. Слід зауважити, що на тезі про перехід людства на стадію «цивілізації бачення» заснована одна із часто вживаних форм критики масової культури. Проте, звертаючись до минулого, У. Еко стверджує, що сам по собі спосіб «просвітництва» мас за допомогою картинок, а не книг, тобто спрощення сприйняття змісту повідомлення існував уже в епоху Середньовіччя. Так, собор з його візуальною логікою заміняв тисячам християн священні книги і являв собою універсальну модель світу. І взагалі, архітектура завжди була засобом масової комунікації й мала здатність переконувати й пропагувати ідеї не менше, ніж сучасні мас-медіа [6, с. 236–238].

Це дає підстави У. Еко стверджувати, що «середньовічний собор був ніби постійною незмінною телепрограмою, що давала народу все необхідне і для буденного, і для потойбічного життя» [7, с. 1]. Книги ж відволікали від базових цінностей, заохочували зайву інформованість, вільне тлумачення Писання, а часом і нездорову цікавість. Згідно з висновками М. Маклюєна («Галактика Гуттенберга», 1962), винахід друку обумовив розвиток лінійного способу мислення, але з кін. 60-х рр. ХХ ст. його змінює прогресивне і глобальне сприйняття – гіперцепція – через образи телебачення та інш. електронних засобів. ЗМІ досить швидко встановили, що суспільство орієнтоване на зоровий образ, який веде до занепаду грамотності. Додам,

що ЗМІ підняли на щит цей занепад словесності саме тоді, коли з'явилися перші комп'ютери – знаряддя для створення й трансформації образів. Але також відомо, що перші комп'ютери виникли як засоби писемності. «Якщо телеекран – це вікно у світ явищ в образах, то дисплей – це ідеальна книга, де світ виражений у словах і розділений на сторінки» [7, с. 2]. На даному етапі багато засобів масової комунікації беруть участь у культурному процесі. Культура в пошуках нових шляхів повинна використовувати всі можливості засобів масової інформації, при цьому підхід цей повинен бути ретельно продуманий. Так, наприклад, для вивчення мов краще аудіо-й відеозапис, Шопен на компакт-диску з коментарями допоможе розібратися в музиці, а генетику краще викладати за допомогою гарного науково-популярного фільму, ніж по підручнику. Не протиставляючи візуальну й вербальну комунікації, У. Еко наполягає на вдосконаленні і тієї, і ін.

У. Еко передбачає, що у найближчому майбутньому суспільство поділиться на два класи: тих, хто дивиться тільки телебачення, тобто пасивно одержує готові образи й готове судження про світ, без права критичного відбору одержуваної інформації, і тих, хто дивиться на екран комп'ютера, тобто тих, хто здатний відбирати й обробляти інформацію. Тим самим починається поділ культур, що існував і в часи Середньовіччя: між тими, хто здатний був читати рукописи й, виходить, критично осмислювати релігійні, філософські й наукові питання, і тими, хто виховувався винятково за допомогою образів у соборі – відібраними й обробленими їхніми творцями.

Отже, прогресивна культурна індустрія, трактована як сукупність історичних умов, змінила сам зміст поняття «культура». Не намагаючись більше повернути людство «назад до природи», ми повинні звикнути до нової ролі людини: не вільної від машин, але вільної у своєму ставленні до них. Якщо неможливо звільнитися від влади мас-медіа, то існує, принаймні, можливість волі інтерпретації: можливість прочитати повідомлення по-іншому [8, с. 138].

Література:

1. Сабадаш Ю. С. Умберто Еко: гуманізм культуротворчих ідей : монографія / Ю. Сабадаш. – Київ : НАКККіМ, 2012. – 156 с.
2. Сабадаш Ю. С. Дозвілля у масовій культурі сучасного світу (на прикладі творів Умберто Еко) / Ю. Сабадаш // Вісн. Держ. акад. керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. – Київ : Міленіум, 2013. – № 2. – С. 42–46.
3. Сабадаш Ю. С. Вплив мас-медіа на формування особистості (за творами У. Еко) / Ю. Сабадаш // Міжнар. вісн. : Культурологія. Філологія. музикознавство. / НАКККіМ. – Київ : Міленіум, 2015. – Вип. I (4). – С. 9–15.
4. Eco U. Apocalittici e integrati / U. Eco. – Milano: Bompiani, 1964.
5. Eco U. Apocalypse Postponed / U. Eco. – BF1 & Indiana University Press, 1994.
6. Эко У. Отсутствующая структура. Введение в семиологию / У. Эко. – Санкт-Петербург : ТОО ТК «Петрополис», 1998. – 432 с.
7. Эко У. От Интернета к Гуттенбергу : текст и гипертекст // У. Эко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forum.contr-info.ru>. – Назва з екрана.
8. Eco U. Travels in Hyperreality / U. Eco. – London: Picador, 1987.